TIESAS SPRIEDUMS (pirmā palāta)

2011. gada 19. maijā *

Lieta C-452/09

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši EKL 234. pantam, ko *Corte d'appello di Firenze* (Itālija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2009. gada 6. oktobrī un kas Tiesā reģistrēts 2009. gada 18. novembrī, tiesvedībā

Tonina Enza Iaia,

Andrea Moggio un

Ugo Vassalle

pret

Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca,

Ministero dell'Economia e delle Finanze un

* Tiesvedības valoda — itāļu.

Università degli studi di Pisa.

TIESA (pirmā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs A. Ticano [*A. Tizzano*], tiesneši Ž. Ž. Kāzels [*J.-J. Kasel*], E. Borgs Bartets [*A. Borg Barthet*], E. Levits un M. Safjans [*M. Safjan*] (referents),

ģenerāladvokāte J. Kokote [*J. Kokott*],
sekretāre A. Impellicēri [*A. Impellizzeri*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2010. gada 2. decembra tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

— T. E. Jajas [*T. E. Iaia*], kā arī A. Modžo [*A. Moggio*] un U. Vasalles [*U. Vassalle*] vārdā — F. Frati [*F. Frati*], un A. Kastanja [*A. Castagna*], *avvocati*,

— Itālijas valdības vārdā — V. Ferrante [*W. Ferrante*], pārstāve, kurai palīdz S. Varone [*S. Varone*], *avvocato dello Stato*,

— Francijas valdības vārdā — Ž. de Bergess [*G. de Bergues*] un B. Kabuā [*B. Cabouat*], pārstāvji,

— Austrijas valdības vārdā — E. Rīdls [*E. Riedl*], pārstāvis,

— Eiropas Komisijas vārdā — E. Traversa [*E. Traversa*] un S. La Pergola [*S. La Pergola*], pārstāvji,

ņemot vērā pēc ģenerāladvokātes uzklausīšanas pieņemto lēmumu izskatīt lietu bez ģenerāladvokāta secinājumiem,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz Kopienu tiesību interpretāciju saistībā ar tiesību, kas piešķirtas ar netransponētu direktīvu, aizsardzību.

2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp T. E. Jaju [*T. E. Iaia*], A. Modžo [*A. Moggio*] un U. Vasalli [*U. Vassalle*] (turpmāk tekstā — "prasītāji pamata lietā") un *Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca* [Izglītības, augstākās izglītības un zinātnes ministrija] un *Ministero dell'Economia e delle Finanze* [Ekonomikas un finanšu ministrija] (turpmāk tekstā — "Itālijas valsts"), kā arī *l'Università degli studi di Pisa* [Pizas Universitāte] saistībā ar "pienācīga atalgojuma" samaksu, kas paredzēta Padomes 1982. gada 26. janvāra Direktīvā 82/76/EEK, ar kuru ir grozīta Direktīva 75/362/EEK par ārstu diplomu, sertifikātu un citu kvalifikāciju apliecinošu dokumentu savstarpēju atzīšanu un par pasākumiem, kas ļautu efektīvi īstenot tiesības veikt uzņēmējdarbību,

kā arī veicina pakalpojumu sniegšanas brīvību, kā arī Direktīva 75/363/EEK par normatīvo un administratīvo aktu noteikumu koordinēšanu attiecībā uz ārstu darbību (OV L 43, 21. lpp.).

Atbilstošās tiesību normas un tiesvedības priekšvēsture

3 Ar Direktīvas 82/76 pielikumu "Speciālistu pilna laika mācību un speciālistu daļlaika mācību raksturojums", ar ko ir papildināta Padomes 1975. gada 16. jūnija Direktīva 75/363/EEK par normatīvo un administratīvo aktu noteikumu koordinēšanu attiecībā uz ārstu darbību (OV L 167, 14. lpp.), tostarp ir noteikts, ka ārstu specializācijas laikposmā uz pilnu slodzi un pusslodzi ir jāsaņem "pienācīgs atalgojums" visās dalībvalstīs.

4 1987. gada 7. jūlija spriedumā lietā 49/86 Komisija/Itālija, (*Recueil*, 2995. lpp.) Tiesa konstatēja, ka Itālijas Republika nav izpildījusi savus pienākumus, kas izriet no dalības Kopienā, jo tā nebija noteiktajā termiņā transponējusi Direktīvu 82/76.

5 Pēc šī pārkāpumu konstatējošā sprieduma Itālija Direktīvu 82/76 transponēja ar 1991. gada 8. augusta Dekrētlikumu Nr. 257/91. Šī dekrētlikuma 8. panta 2. punktā tomēr ir precizēts, ka šī tiesību akta normas stājas spēkā, tikai sākot no 1991./1992. akadēmiskā gada, izņemot attiecībā uz ārstiem, kuri ir reģistrēti laikposmā no 1983. līdz 1991. akadēmiskajam gadam.

6 Tā kā pienācīga atalgojuma maksāšanas pienākums ir noteikts Direktīvā 82/76, kurai bija jāstājas spēkā 1983. gadā, šī dekrēta pieņemšanas rezultātā starp ārstiem, kuri no 1983. līdz 1991. akadēmiskajam gadam bija uzņemti attiecīgajā apmācību programmā, un Itālijas valsti, kā arī atsevišķām Itālijas universitātēm tika ierosinātas daudzas lietas.

7 1999. gada 25. februāra spriedumā lietā *Carbonari* u.c. (*Recueil*, I-1103. lpp., 47. un 48. punkts), kā arī 2000. gada 3. oktobra spriedumā lietā C-371/97 *Gozza* u.c. (*Recueil*, I-7881. lpp., 36. un 37. punkts) Tiesa lēma, ka pienākums izmaksāt pienācīgu atalgojumu ārstu speciālistu apmācību laikposmā pats par sevi neļauj valsts tiesai noteikt, kurš ir debitors, kuram ir pienākums izmaksāt pienācīgo atalgojumu, ne arī šāda atalgojuma apmēru. Tomēr valsts tiesai, kuras kompetencē ir piemērot valsts tiesības, tostarp likuma normas, kuras ir īpaši pieņemtas, lai transponētu Direktīvu 82/76, ir jāinterpretē valsts tiesības cik vien iespējams atbilstoši šīs direktīvas tekstam un mērķim, lai sasniegtu tajā noteikto rezultātu.

8 Ja Direktīvā 82/76 noteikto rezultātu nevarētu sasniegt, sniedzot direktīvai atbilstošu interpretāciju, Itālijas Republikai būtu pienākums atlīdzināt zaudējumus, kas nodarīti privātpersonām tādēļ, ka direktīva nav transponēta noteiktajā termiņā. Šajā ziņā Tiesa ir precizējusi, ka Direktīvas 82/76 transponēšanas pasākumu pilnīga un ar atpakaļejošu spēku piemērošana principā būtu pietiekama, lai novērstu ar šo novēloto transponēšanu radītos zaudējumus. Tomēr, ja tiesību ieguvēji var pierādīt, ka viņiem ir radušies papildu zaudējumi, ko tie ir cietuši tādēļ, ka tie nav varējuši pienācīgi izmantot šajā direktīvā garantētās finansiālās priekšrocības, tad ir jāatlīdzina arī šādi zaudējumi (skat. iepriekš minētos spriedumus lietā *Carbonari* u.c., 52. un 53. punkts, kā arī lietā *Gozza* u.c., 38. un 39. punkts).

Pamata lieta un prejudiciālie jautājumi

9 2001. gada 23. decembrī prasītāji pamata lietā — ārsti, kas bija apguvuši specializācijas kursu pirms 1991./1992. akadēmiskā gada, — cēla prasību pret Itālijas valsti un *Università degli studi di Pisa*, lai iegūtu atbilstoši Direktīvai 82/76 tiem pienākošos maksājumus vai — pretējā gadījumā — zaudējumu atlīdzību pienācīgas šīs direktīvas transponēšanas valsts tiesībās noteiktajā termiņā neesamības dēļ.

10 *Tribunale di Firenze* [Florences pirmās instances tiesa, Itālija], pamatojoties uz to, ka ir iestājies Civilkodeksa (Itālija) 2948. panta 4. punktā attiecībā uz pamata prasību par maksājumu un šī paša kodeksa 2947. pantā attiecībā uz pakārtotu prasību par zaudējumu atlīdzību paredzētais piecu gadu noilguma termiņš, noraidīja šo prasību.

11 Valsts tiesa uzskata, ka šis noilguma termiņš sākās dienā, sākot no kuras varēja pretendēt uz attiecīgajām tiesībām, proti, vai nu sākot no dienas, kurā stājās spēkā Dekrētlikums Nr. 257/91, vai arī piecpadsmit dienas pēc tā publicēšanas 1991. gada 16. augustā. Sākot no šī brīža, prasītāji pamata lietā varēja zināt, kam ir pienākums maksāt pienācīgu atlīdzību, un to, kāds ir tās apmērs, kā arī norādīt uz šī dekrēta neatbilstību Kopienu tiesībām tiktāl, ciktāl tas attiecas uz ārstiem, kuri reģistrējušies specializācijas kursos no 1983. līdz 1991. gadam.

12 Prasītāji pamata lietā par šo nolēmumu iesniedza apelācijas sūdzību un prasīja, lai tiktu piemērots tāds pats risinājums kā 1991. gada 25. jūlija spriedumā lietā C-208/90 *Emmott* (*Recueil*, I-4269. lpp). *Corte d'appello di Firenze* [Florences apelācijas instances tiesa, Itālija] tomēr uzskata, ka atbilstoši vēlāk iedibinātajai judikatūrai šis risinājums ir piemērojams vienīgi gadījumā, kad ar valstī noteiktajiem termiņiem prasības celšanai prasītājiem ir liegta jebkāda iespēja īstenot savas no Direktīvas 82/76 izrietošās tiesības.

13 Tā kā iesniedzējtiesai, ņemot vērā, ka parasti noilguma termiņa izbeigšanās sekas *a priori* ir absolūta neiespējamība īstenot savas tiesības, bija šaubas par šādu ierobežotu piemērošanas jomu, tai līdz ar to radās jautājums, vai ir noticis patiess judikatūras apvērsums, saskaņā ar kuru vairs nav aizliegts izslēgt iespēju piemērot aizliegumu atsaukties uz noilgumu, vai arī minētais ierobežojums attiecas tikai uz gadījumu, kurā ir nokavēts termiņš [prasības celšanai], kas līdz ar to liedz īstenot savas tiesības arī nākotnē.

14 Ņemot vērā, ka apelācijas sūdzībā tika aplūkota arī iespēja piemērot parasto desmit gadu noilguma termiņu, kas ir noteikts Civilkodeksa 2946. pantā tad, ja ir noticis tiesību aizskārums bez vainas, *Corte d'appello di Firenze*, vispirms precizējot, ka šajā lietā ir ievērots nosacījums par noilguma termiņu pielīdzināšanu parastajiem Itālijas tiesību sistēmā noteiktajiem termiņiem līdzīgu prasību gadījumā, kuras ir pamatotas ar valsts tiesībām, nolēma uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai ar Kopienu tiesisko regulējumu ir saderīgs tas, ka Itālija var likumīgi noteikt piecu gadu vai parasto desmit gadu noilguma termiņu tiesībām, kas izriet no Direktīvas 82/76/EEK, attiecībā uz laika posmu pirms pirmā Itālijas likuma, ar kuru tika ieviesta šī direktīva, pieņemšanas, tādējādi noteikti nekavējot izmantot minētās tiesības, kurām ir atlīdzības raksturs, vai — pakārtoti — nekavējot celt prasību par zaudējumu atlīdzību?

2) Vai ar Kopienu tiesisko regulējumu savukārt ir saderīgs tas, ka jebkāda atsaukšanās uz noilgumu ir izslēgta, jo tā noteikti kavē iepriekš minēto tiesību izmantošanu?

3) Vai ar Kopienu tiesisko regulējumu ir saderīgs tas, ka jebkāda atsaukšanās uz noilgumu ir izslēgta līdz brīdim, kad Tiesa konstatē Kopienu tiesību pārkāpumu (šajā konkrētajā gadījumā — līdz 1999. gadam)?

4) Vai ar Kopienu tiesisko regulējumu ir saderīgs tas, ka jebkāda atsaukšanās uz noilgumu katrā ziņā ir izslēgta līdz brīdim, kad attiecīgā direktīva, kurā šīs tiesības ir atzītas, ir pareizi un pilnībā transponēta valsts tiesībās (kas šajā konkrētajā gadījumā nekad nav noticis), kā tas ir paredzēts [iepriekš minētajā] spriedumā lietā *Emmott*?"

Par prejudiciālajiem jautājumiem

15 Ar uzdotajiem jautājumiem, kuri ir jāapskata kopā, iesniedzējtiesa būtībā jautā Tiesai, vai Savienības tiesībās dalībvalstij ir atļauts atsaukties uz noilgumu saistībā ar tiesību, kas izriet no direktīvas, izmantošanu vai saistībā ar tiesību uz tādu zaudējumu atlīdzību īstenošanu, kas nodarīti direktīvas pareizas transponēšanas noteiktajā termiņā neesamības dēļ, un vai attiecīgajā gadījumā šāda iespēja pastāv tikai no brīža, kad Tiesa ir konstatējusi Savienības tiesību pārkāpumu.

16 No pastāvīgās judikatūras izriet, ka tad, ja nav Savienības tiesiskā regulējuma attiecīgajā jautājumā, katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jānosaka kompetentās tiesas un tiesvedības procesuālie noteikumi, kam pilnībā jānodrošina to tiesību aizsardzība, kuras attiecīgajām personām izriet no Savienības tiesībām, ar nosacījumu, ka, pirmkārt, šie noteikumi nedrīkst būt mazāk labvēlīgi par tiem, kas attiecas uz līdzīgām iekšēja rakstura prasībām (līdzvērtības princips), un tie nedrīkst padarīt praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu to tiesību īstenošanu, ko piešķir Savienības tiesību sistēma (efektivitātes princips) (skat. 1997. gada 17. jūlija spriedumu apvienotajās lietās C-114/95 un C-115/95 *Texaco* un *Olieselskabet Danmark*, *Recueil*, I-4263. lpp., 41. punkts; 2002. gada 11. jūlija spriedumu lietā C-62/00 *Marks & Spencer*, *Recueil*, I-6325. lpp., 34. punkts, kā arī 2009. gada 24. marta spriedumu lietā C-445/06 *Danske Slagterier*, Krājums, I-2119. lpp., 31. punkts).

17 Attiecībā uz [efektivitātes] principu Tiesa par saderīgu ar Savienības tiesībām ir atzinusi saprātīgu termiņu noteikšanu prasības celšanai, kuru neievērošanas gadījumā prasības celšanas tiesības tiek zaudētas tiesiskās drošības interesēs, vienlaikus aizsargājot ieinteresēto personu un attiecīgo iestādi. Šādi termiņi nepadara praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu to tiesību īstenošanu, kas izriet no Savienības tiesību sistēmas, pat ja principā šāda termiņa izbeigšanās sekas ir tādas, ka celtā prasība tiek pilnībā vai daļēji noraidīta (skat. 1997. gada 17. jūlija spriedumu lietā C-90/94 *Haahr Petroleum*, *Recueil*, I-4085. lpp., 48. punkts; 1997. gada 2. decembra spriedumu lietā C-188/95 *Fantask* u.c., *Recueil*, I-6783. lpp., 48. punkts; 1998. gada 15. septembra

spriedumu lietā C-231/96 *Edis*, *Recueil*, I-4951. lpp., 35. punkts, kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Marks & Spencer*, 35. punkts).

18 Attiecībā uz noilguma termiņa sākumu jāatzīst, ka Tiesa ir nospriedusi, ka līdz direktīvas pareizas transpozīcijas brīdim transponēšanas pienākumu neizpildījusī dalībvalsts nevar aizbildināties ar termiņa nokavējumu prasībai, ko pret šo valsti ir cēlusi privātpersona, lai aizsargātu ar šādas direktīvas noteikumiem piešķirtās tiesības, un ka valsts tiesību termiņš prasības celšanai var sākties tikai no šī brīža (iepriekš minētais spriedums lietā *Emmott*, 23. punkts).

19 Taču vēlāk Tiesa ir atzinusi, ka transponēšanas pienākumu neizpildījusī dalībvalsts var atsaukties uz termiņa nokavējumu saistībā ar prasību celšanu [valsts] tiesā, pat ja šādu prasību celšanas brīdī tā vēl nebūtu pareizi transponējusi attiecīgo direktīvu, nolemjot, ka risinājums iepriekš minētajā spriedumā lietā *Emmott* ir pamatots ar šīs lietas konkrētajiem apstākļiem, kuros termiņa nokavējums liedza prasītājai jebkādu iespēju īstenot tiesības, kas bija noteiktas direktīvā (skat. 1993. gada 27. oktobra spriedumu lietā C-338/91 *Steenhorst-Neerings*, *Recueil*, I-5475. lpp.; 1994. gada 6. decembra spriedumu lietā C-410/92 *Johnson*, *Recueil*, I-5483. lpp., iepriekš minēto spriedumu lietā *Fantask* u.c., 50.–52. punkts; 2004. gada 17. jūnija spriedumu lietā C-30/02 *Recheio - Cash & Carry*, Krājums, I-6051. lpp., kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Danske Slagterier*, 53.–56. punkts).

20 Iepriekš minētajā spriedumā lietā *Emmott* valsts iestāžu rīcība tik tiešām bija šķērslis, lai prasītāja pamata lietā varētu prasīt tiesā to tiesību īstenošanu, kuras tai bija paredzētas ar attiecīgo direktīvu (10.–14. punkts, šajā ziņā skat. arī iepriekš minētos spriedumus lietā *Steenhorst-Neerings*, 20. punkts, un lietā *Johnson*, 27. punkts).

21 No tā izriet, ka Savienības tiesībās valsts iestādei ir aizliegts atsaukties uz saprātīga noilguma termiņa izbeigšanos tikai tad, ja prasības novēlota celšana ir valsts iestādes rīcības sekas, kuras dēļ prasītājam pamata lietā ir liegts īstenot savas tiesības valsts

tiesā atbilstoši Savienības direktīvai (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Edis*, 48. punkts, un 1998. gada 17. novembra spriedumu lietā C-228/96 *Aprile*, *Recueil*, I-7141. lpp., 43. punkts; skat. pēc analoģijas arī 2003. gada 27. februāra spriedumu lietā C-327/00 *Santex*, *Recueil*, I-1877. lpp., 57.–61. punkts, un 2010. gada 15. aprīļa spriedumu lietā C-542/08 *Barth*, Krājums, I-3189. lpp., 33.–36. punkts).

22 Ir svarīgi precizēt arī, ka atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai iespējamais Tiesas konstatētais Savienības tiesību pārkāpums principā neietekmē noilguma termiņa sākumu (šajā ziņā skat. iepriekš minētos spriedumus lietā *Edis*, 20. punkts; lietā *Recheio — Cash & Carry*, 23. punkts, kā arī lietā *Danske Slagterier*, 36.–39. punkts).

23 Tas tā vēl jo vairāk ir tādā gadījumā kā pamata lietā, kad nav nekādu šaubu par to, ka ir noticis Savienības tiesību pārkāpums. Šādā gadījumā tiesai nav jākonstatē šis pārkāpums, lai šo tiesību ieguvējiem kļūtu zināms viss viņiem piešķirto tiesību apjoms. Termiņa sākuma noteikšana, pirms tiesa ir veikusi konstatāciju, tātad nepadara praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu tādu subjektīvo tiesību īstenošanu, kuras izriet no Savienības tiesībām.

24 Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uz uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild, ka Savienības tiesības neliedz dalībvalstij atsaukties uz saprātīga noilguma termiņa izbeigšanos saistībā ar prasību, ko tiesā ir cēlusi privātpersona, lai īstenotu direktīvā paredzētas tiesības, kaut arī dalībvalsts to nav pareizi transponējusi, ja vien prasības novēlota celšana nav notikusi dalībvalsts rīcības dēļ. Tiesas konstatēts Savienības tiesību pārkāpums neietekmē noilguma termiņa sākumu tad, ja nepastāv nekādas šaubas par to, ka šāds pārkāpums ir noticis.

Par tiesāšanās izdevumiem

25 Attiecībā uz pamata lietas dalībniekiem šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto lietas dalībnieku izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (pirmā palāta) nospriež:

Savienības tiesības ir jāinterpretē tādējādi, ka tās neliedz dalībvalstij atsaukties uz saprātīga noilguma termiņa izbeigšanos saistībā ar prasību, ko tiesā ir cēlusi privātpersona, lai īstenotu direktīvā paredzētas tiesības, kaut arī dalībvalsts to nav pareizi transponējusi, ja vien prasības novēlota celšana nav notikusi dalībvalsts rīcības dēļ. Tiesas konstatēts Savienības tiesību pārkāpums neietekmē noilguma termiņa sākumu tad, ja nepastāv nekādas šaubas par to, ka šāds pārkāpums ir noticis.

[Paraksti]